

Bécs – Budapest közös világkiállítás kudarcá osztrák megvilágításban

A közös világkiállítás ötlete Budapesten született; de Bécs is nagy lelkesedéssel fogadta és támogatta. 1987-ben Franz Vranitzky osztrák szövetségi kancellár és a magyar minisztertanács elnöke, Grósz Károly, egy közösen kiadott kormánynyilatkozatban véglegesítették. A hivatalos kérvényt – amelynek mindkét ország történelmi jelentőséget tulajdonított – 1988-ban Párizsban a *Bureau International des Expositions* (BIE) irodának címezve adták le. A kiállítást összefoglaló elképzelésnek a „Hidak a jövőbe” elnevezést adták. A nemzetközi szakmai zsűri az elismert Design-Consultancy *Pentagram* logójának vázlatát fogadta el és nevezte ki díjnyertesnek.

1989-ben az Egyesült Államok-beli tervezési cég, a Bechtel International Inc. együttműködésével összeállított, átfogó megvalósíthatósági, gazdasági kivitelezhetőségi koncepciókat és tervezési szakvéleményeket a BIE kivitelezést ellenőrző bizottsága pozitívan értékelte. A „két város meséje” áthallásos elnevezés Charles Dickens híres regénye címére utalt. Erre a „két város meséjére” építő világkiállítási kérvényt a BIE közgyűlése egyöntetűen elfogadta, több olyan neves pályázóval szemben, mint Toronto, Velence, Hannover és Miami.

Rövid időre rá összeült az osztrák-magyar kormányközi bizottság, hogy megtartsa legelső gyűlését. Anketot szerveztek 150 alkotóművésszel, akiket a két országból hívtak össze, és velük közösen kidolgozták a „kiállítás kultúrfilozófiáját” és egy kultúrmanifesztumot, illetve a részletes kultúrprogramot is.

A lehető legjobbkor

Még ugyanabban az évben eldőlt a pontos helyszínek kérdése is. Nemzetközi műépítészeti versenyt hirdettek meg, közismert, jónevű döntőbírákkal a világkiállítás építési és tervezési koncepciójának elbírálására, és egyúttal tisztázták az expóterület utóhasznosításának kérdését is, hogy miképpen lehet a területet utólag egy új, Duna melletti városrészté fejleszteni.

A közös világkiállítás tervezetét (a „Twin-City-Concept”-et) a két, hagyományosan egy-

máshoz kötődő dunai metropoliszban egyúttal „hídverésként”, ill. a megjavult kelet-nyugati kapcsolatok jelképeként gondolták el. Beilleszkedett a szándékok irányvonalába, hogy egyrészt előkészítője legyen Ausztria akkori, tervezett EU-ba; másrészt, hogy Magyarország a peresztrojka és glasznosztij által életre hívott reformszándékot a maga szolgálatába állítva használta volna ki. Magyarország és Ausztria között, a „vasfüggöny” ellenére és az eltérő politikai rendszerektől eltekintve, jószomszédi kapcsolatok alakultak ki. Ezeket nemzetközileg is példaadónak, jövőbe mutatóknak tartották és értékelték.

Bölcsen kezdődött

A svájci Prognos Intézet ebben látta meg az okot arra, hogy az anyagi jutalommal járó Prognos-Díjat az Expo 95-nek adja: a kitüntetést 1988-ban Iványi Pál és Helmut Zilk polgármesterek, mint a két főváros képviselői, vették át. Köszönő szavaikban mindketten a közös történelem maradandó értékeire emlékeztek, és arra, hogy a közös világkiállítás révén rendszereket és határokat lépnek át anélkül, hogy saját politikai meggyőződésüktől el kellene távolodniuk, vagy hogy meg kellene magukat tagadniuk. Az orosz nagykövet, Valentin Falin pedig laudációjában kiemelete: „AZ Expo 95 ötletgazdái öntudatos, magabiztos optimisták voltak, a múlthoz előítéletmentesen, a jelenhez realista valóságérzékeléssel, a jövőhöz építő elvárásokkal kötődtek.”

Az Expo 95 tervezése és előkészítése sokféle nemzetközi elismerésben és kommentárban részesült. A *New York Times* több nagybeszámolójában ismertette. A *US News & World Report* a világkiállítást a lecsengő 20. század tíz legfontosabb eredménye egyikeként tartotta számon.

A sokat idézett *global village* [a világméretű falu] az esélyek, és sajnos, egyben a konfliktusok globalizálódását is jelentette akkoriban, ugyanúgy, mint manapság. A 30 évvel ezelőtt tervezett világkiállítás mind Ausztriának, mind Magyarországnak lehetőséget adhatott volna, hogy átfogó modernizációs lendület

vegye vele kezdetét; hogy megrögzött, régi el-lenségképek és sztereotípiák bomoljanak fel, szűnjenek meg. A világkiállításnak nemcsak a műszaki teljesítmények bemutatóterme szerepét kellett volna betöltenie, hanem azzal egyidejűleg az emberi találékonyság, a kreativitás, és a „mindennapok moratóriumának” ünnepe is lehetett volna.

Az előkészítő munkálatok, a projekt beindítása és a sokirányú egyeztető megbeszélések a két Expo-rendezőtárs között rendkívül sokat ígérő módon indultak meg. Olyan alapvető kérdéseket, mint az autópálya, vasúti forgalom, határátkelés, az érkező tömegáradat irányítása, a jegyeladási kérdések, vagy a kiállítók mindkét helyszíni egyidejű jelenléte – ezeket mind-mind gyors tempóban és bürokrácia-mentesen oldották meg. A két Expo-társaság évvégi zárszámadását a két ország illetékes ellenőrző szervei rendszeresen ellenőrizték és jóváhagyták. Nagyszámú konzern jelezte, hogy érdeklődik a világkiállítás iránt, és hogy főszponzorként venne részt benne. A Siemens cég jelezte a bécsi Expo-Vienna AG-nek, hogy szabadpiaci feltételek közt és az adózó polgárok számára költségmentesen, hajlandó lebe-gő mágnesvasutat kiépíteni Bécs és Budapest között. Bankkonzorciumot hoztak létre, hogy Bécsben a világ gazdasági kiállítást és az utólagos hasznosítást finanszírozza.

Beleszólt a balgaság

Mindez kikényszeríti a rákérdezést, hogy akkor mégis mi az oka, hogy végül megghiúsult az olyan hatalmas politikai és gazdasági elvárásokkal útnak indított szándék? Mitől lett kudarcá?

Ennek egyik lényegi oka, több más mellett a bécsi vezetőségen belüli személyi változások sora volt.

Ehhez járult, hogy (miután az Expo-terület átminősítése és az építkezésekhez való teljes körű előkészítése sikeresen lezajlott) a bankkonzorcium a *return on investment* túl korai, túl gyors megvalósítására törekedett, és az Expo utóhasznosítását szerette volna fő hasznosításként előtérbe tolni. És mivel ezután,

négy évvel a sikeres projektmegvalósítás indulása után (és szembemenetelve jó néhány egyezséggel, nemzeti, kétoldalú és nemzetközi jogi szinten), kimondottan pártpolitikai számításból eldöntötték, hogy referendumot kell tartani, akkor ezt a lakosság úgy értelmezte, hogy a projekt iránti felelősséget az illetékes politikusok áttolnák a „népre”. Így történt, hogy a referendum, negatív végeredményével együtt elszámolás lett a helyi politikusok általános mulasztásai miatt, olyan mindenki érzékenységét érintő területeken, mint a lakhatás, közlekedés, gazdasági fejlődés, bevándorlás.

Az osztrák szövetségi kormány ennek eredményeképpen visszavonta Expo-jelentkezési igényét a párizsi Világkiállítási Irodától. Ezt a döntést a BIE mélyen sajnálta, de nyomatékosan üdvözölte a magyar kormány döntését, hogy tekintettel a sikeres előkészületekre, egyedüli városként kezdeményezte egy világkiállítás megrendezését a következő 1996-os évben. Ez a szándék a továbbiakban az Expo-terület utóhasznosításának jegyében végül is egy nagyméretű budapesti városfejlesztési tervvé alakult át.

Ami Ausztriát illeti, az Expo lemondását kísérő körülmények valójában iskolai példatárát adják politikai rendszerünk gyengéinek és rámutatnak, hogy a párt- és partikuláris érdekek fontosabbak az összosztrák érdekeknél. Ahogy a nagy ausztria-ismerő Franz Grillparzer időtlen érvénnyel megfogalmazta: „*Ez hát az átka nemes házunknak - hogy mindig félúton halad, félig végbevitt tettekkel, eszközeinek felével, ügyét halogatva törekszik előre*”.

Anélkül, hogy meglenne a készenlét a stratégiai cselekvésekre, a víziók, álmok megvalósítására és a „vezetésre”, mindennek hiányában a jövőtervezés, a boldogulás a jövőben lehetetlen. Jelenleg is fájdalmasan éljük meg ugyanezt európai szinten, és tapasztaljuk nap mint nap az osztrák belpolitikában.

GERHARD FELTL (Institut der Regionen Europas)

Németből fordította: LENGYEL FERENC